

**SECTION 6
CRIMINAL LAW AND PROCESS;
CRIMINALISTICS**

**СЕКЦІЯ 6
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
КРИМІНАЛІСТИКА**

УДК 343.98

ПОНЯТТЯ «ТРАСОЛОГІЯ», ЇЇ НАУКОВІ ОСНОВИ

***Войтович Анна Валеріївна,**
студентка IV курсу ННІ права,
Сумський державний університет*

Науковий керівник:
***Маланчук Петро Михайлович,**
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права,
Сумський державний університет*

В статті «Поняття «Трасологія», її наукові основи» студентки четвертого курсу Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету Войтович Анни Валеріївни розглядаються питання про історичні аспекти виникнення науки трасології, поняття та предмет трасології в криміналістичній техніці, її наукових основ та знання, основні та спеціальні завдання, в чому особливість та ключове значення трасології в процесі розслідування кримінального правопорушення, основні положення та засади, на яких базується наука трасологія, що саме вивчає трасологія, як наука та важливе значення трасології на практиці в роботі правоохоронних органів та інших уповноважених суб'єктів в процесі досудового розслідування, необхідність наукових досліджень в даній сфері криміналістики в процесі слідоутворення для покращення криміналістичної техніки. Автор вважає необхідним дослідити цю тему, адже завдяки саме науки трасології, як одному з ключових елементів криміналістичної техніки належить провідне місце в криміналістиці. Як необхідно збирати сліди, залишені на місці злочину, незважаючи на те, які це саме сліди – кров, сліди відбитків пальців рук, сліди ніг, відбитки взуття, відбитки транспортних засобів тощо. Будь-яка деталь повинна бути зібрана і досліджена. Саме цим і займається наука трасологія. Встановлення по слідах об'єкта, а також механізму утворення слідів дозволяє отримати відомості про суб'єкта, про спосіб вчинення злочину, про предмет злочинного посягання; дозволяє довести наявність зв'язку між виявленими слідами і злочинними діями конкретної особи, встановити обставини, що сприяли злочину. Автор вважає, що у зв'язку із швидким розвитком технологій, необхідно і вдосконалювати методи збирання, отримання,

дослідження та збирання слідів, адже це допоможе правоохоронним органами в швидкому розслідуванні злочинів в процесі залучення спеціалістів з-за кордону та обміну досвідом.

Ключові слова : трасологія, сліди, криміналістика, слідоутворення, правопорушення.

Voitovych A. V. Trasology, its Scientific Basics. In the article "The term of " The trasology", its scientific basis" the student on the fourth year education of the Educational- scientific institut of law from the Sumy state university Voytovych Anna Valeriyivna has learnt the with the historical aspects of science of the trasologii, its concepts and subject of the trasology in forensic technology, its scientific bases and knowledges, the main and special tasks of the trasology, its features in the investigation of criminal offenses, the main provisions and principles underlying of the science trasologiy that is studying as science and important meaning of the trasology in the practice, law enforcement and other authorized subjects during the preliminary investigation, the need for researching in this area of criminology in the inquiry processing to improve forensic techniques. The author considers that it is necessary to explore this topic because it is through science trasologii as one of the key elements of forensic technology that belongs to the top place in the criminology. It studies how should police officers collect traces left at the scene, no matter what the track it is - blood, traces of fingerprints hands, footprints, fingerprints shoes, vehicles, etc. Every detail must be collected and studied. That is what science is engaged in. Setting the wake of the object, as well as the formation mechanism of traces can get information about the subject, about how the crime, the subject of a criminal assault; it allows to prove the connection between traces and criminal actions of specific individuals to establish the circumstances that led to the crime. The author believes that due to the rapid development of technology, necessary and improving methods of collecting, receiving, research and collecting trace, because it will help law enforcement agencies in the rapid investigation of crimes in attracting specialists from abroad and sharing the experience.

Keywords : trasology, traces, criminalistics, creating a trace, ofence.

Постановка проблеми. Вчення про слідоутворення та його використання в розкритті та розслідуванні злочинів є невід'ємною частиною науки криміналістики, а саме її фундаментального розділу "криміналістична техніка", адже будь-яка подія злочину залишає в навколишньому середовищі сліди. На сьогоднішній день трасологія є базовою галуззю криміналістичної техніки, що досягла достатньо високого рівня свого розвитку. Підтвердженням цього є її методологічна роль, яку вона виконує відносно багатьох галузей наукових знань і, передусім, до низки розділів криміналістики та судової експертизи. Тому має практичне та теоретичне значення визначення поняття «трасологія» та її наукових основ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Семенов С. А., Гиря Є. Ю., Мегро Й., Клементе Конте І., Лозовський В. М., Лозовська О. В. та інші.

Мета статті. В процесі дослідження даної теми було опрацьовано багато наукових робіт вітчизняних та закордонних вчених, які займались вивченням питання трасології та розробка наукових рекомендацій для запровадження їх на практиці поліцією, спеціалістами. Тому дана стаття присвячена

висвітленню питань, пов'язаних із вивченням поняття трасології та її наукових основ.

Виклад основного матеріалу. Вивчення слідів, які залишилися після вчинення злочину необхідне для більш швидкого розкриття, виявлення злочинців, встановлення істини у справі, так як сліди є інформацією на основі якої створюються показники про характер злочину, про осіб які вчинили злочин. Крім того, дослідження слідів допомагає встановити знаряддя злочину, одержати відомості про злочинця, визначити механізм злочинної події. Матеріально-фіксовані сліди (сліди-відображення) вивчає трасологія — криміналістичне вчення про сліди.

Термін «трасологія» походить від французького *trase* - слід і грецького *logos* - учення і розуміється як учення (наука) про сліди. Вперше в 1936 році його вжив російський учений у галузі кримінально-виконавчого права М. М. Гернет, а для найменування розділу криміналістичної техніки радянський учений-криміналіст М. І. Якимов (1938 р.). Важливе значення для формування науки про сліди мала робота Б. І. Шевченка «Научные основы современной трасологии», видана у 1947 році. Це перша робота, в якій було сформульовано основні поняття трасології: слід, утворюючий і

сприймаючий об'єкти, контактні поверхні тощо. На сьогодні криміналістична трасологія - одна з найбільш розвинених галузей криміналістичної техніки [1, с. 94].

За визначенням В. В. Пяковського, трасологія – це галузь криміналістичної техніки, що вивчає теоретичні засади слідоутворення, закономірності виникнення різних видів слідів, які відбивають механізм кримінального правопорушення, вивчає і розробляє техніко-криміналістичні засоби, прийоми, методи збирання і дослідження слідів з метою їх використання для розслідування і профілактики кримінальних правопорушень [1, с. 95].

Таким чином, під трасологією потрібно розуміти розділ криміналістики, який відносить до криміналістичної техніки, в якому розробляються методи та науково-технічні засоби фіксації, вилучення, виявлення слідів, які використовуються для розкриття злочинів, з метою їх ідентифікації, встановлення групової належності.

Предмет трасології становлять закономірності відображення в слідах доказової інформації, розроблення методів і засобів їх збирання, дослідження і використання під час розслідування у справі.

Завданням криміналістичної трасології є похідними завдань науки криміналістики і криміналістичної техніки та в свою чергу поділяються на загальні та спеціальні завдання.

Загальне завдання - сприяння (надання допомоги) правоохоронним органам (бо іншим органам, які ведуть боротьбу зі злочинністю) своїми рекомендаціями щодо техніко-криміналістичних прийомів, методів і засобів роботи зі слідами, оцінці результатів дослідження та формуванні висновків, їх подальше використання для потреб кримінального судочинства.

Спеціальні завдання:

1. подальше теоретичне вивчення закономірностей і механізму виникнення різних видів слідів, роботи з ними, використання їх;

2. удосконалення наявних та розроблення нових техніко-криміналістичних прийомів, методів та засобів роботи зі слідами;

3. вдосконалення прийомів розпізнавання за слідами особи і особистості злочинця (тобто, уміння "читати" сліди), використання отриманої інформації для його розшуку, доказування вини та встановлення інших обставин злочину [1, с. 96].

На сучасному етапі трасологія є базовою галуззю криміналістичної техніки, яка досягла достатньо високого рівня свого розвитку.

Підтвердженням цього є її методологічна роль, яку вона виконує відносно багатьох галузей наукових знань і, передусім, до низки розділів криміналістики та судової експертизи.

Ще у 1975 р. видатний вчений С. Д. Кустанович говорив, що упровадження трасології в різні галузі знання визначається, в основному, практичними потребами в отриманні об'єктивної інформації про предмет вивчення. Цьому сприяє використання добре розроблених загальних підходів і методів трасології, що призводить до інтеграції наукових знань, які перебувають на стику наук. У ряді випадків взаємопроникнення наукових знань призводить до утворення самостійних теорій, на основі яких створюються самостійні наукові розділи, наприклад судово-медична трасологія [2, с. 3].

Найпомітніше простежується вплив теоретичних положень, методів і прийомів трасології на криміналістичні види експертиз: судово-балістичну, вибухотехнічну, технічну експертизу документів, матеріалознавство. Тут використовуються практично всі основоположні категорії трасології, серед яких найзначущим є трасологічне поняття "сліду-відображення", який несе матеріальну криміналістично значущу інформацію про зовнішню будову предмета і механізм слідоутворення [3, с.17].

Трасологія базується на таких наукових положеннях:

1. всі об'єкти матеріального світу є індивідуальними. Кожний об'єкт індивідуальний і тотожний тільки самому собі. Індивідуалізація об'єкта здійснюється за збігом загальних і окремих ознак;

2. за певних умов зовнішня будова одного об'єкта може відбитися на іншому. Точність відображення залежить від фізичних властивостей слідоутворюючого і слідоприймаючого об'єктів, механізму слідоутворення. За матеріально-фіксованими слідами можлива ідентифікація (встановлення тотожності) об'єкта, який їх залишив;

3. відносна стійкість об'єктів, які залишають свої сліди. Об'єктами механічної контактної взаємодії можуть бути тільки тверді тіла, які мають доволі стійкі зовнішні ознаки;

4. відбиття у сліді зовнішньої будови предмета є перетвореним (має вид негативу). У сліді ознаки зовнішньої будови предмета переважно мають дзеркальне відображення [4, с. 58].

Кожен злочин, не дивлячись на те, яке саме правопорушення було скоєно, обов'язково на місці злочину залишає сліди злочину. Сліди можуть бути видимі і невидимі. Видимі – це ті, що можна сприйняти зором, а невидимі – це ті, для

сприйняття яких необхідні спеціальні прилади. Сліди, досліджувані в криміналістичній трасології, є слідами у вузькому сенсі. За своїм характером це матеріальні сліди, інформаційно цінна зовнішня будова яких утворилося в результаті підготовки, вчинення або приховування злочину. Частина слідів у вузькому сенсі, крім трасології, досліджується в інших галузях криміналістичної техніки: сліди зброї на кулях і гільзах - в судовій балістиці, відбитки печаток і штампів - в криміналістичному дослідженні документів.

Варто вказати, що саме завдяки знанням з трасології можна встановити, по-перше, механізм та умови, за яких виникає слід в процесі скоєння правопорушення злочинцем, а по-друге, встановити певні обставини події на місці злочину, по-третє, групову належність чи окремі ознаки об'єкта, який залишив слід та, по-четверте, з'являється можливість індивідуалізації об'єкта, який залишив слід.

Наукові засади криміналістичної трасології утворюють положення діалектики про індивідуальність, у тому числі зовнішньої будови, відносну стійкість об'єктів матеріального світу, здатність їх відображати та відображатися під час взаємодії, зокрема у вигляді слідів-відображень тощо.

До наукових засад також належать дані теорій криміналістичної ідентифікації, встановлення групової належності та криміналістичної діагностики, криміналістичних учень про механізм слідоутворення, про ознаки об'єктів тощо; дані природничих і технічних наук.

Систему трасології утворюють:

- вчення про сліди і слідоутворення;
- вчення про дослідження слідів-відбитків; слідів-предметів; слідів-речовин;
- способи і методи виявлення, фіксації та вилучення слідів;
- вчення про дослідження речовин як трасологічних слідів злочину [5, с. 69].

У сучасній криміналістиці поняття сліду може бути розглянутим за кількома аспектами. У широкому розумінні слідом є результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок вчинення злочину: матеріально-фіксовані зміни одного об'єкта на інший; поява чи зникнення тих чи інших предметів, порушення початкового розташування, місцезнаходження, стану різних об'єктів (наприклад, загублені злочинцем на місці події власні речі, скалки розбитого віконного скла). Залежно від характеру взаємодії об'єктів можуть бути виділені статичні та динамічні види взаємодії слідів. Статичні – це ті, які в результаті руху один відносно іншого в

кінцевій точці залишаються в стані спокою, а динамічні - об'єкти, що знаходяться в русі один відносно іншого.

Сліди в широкому розумінні охоплюють такі елементи як: комплекси елементів, притаманних певним подіям (сліди дорожньо-транспортної події, сліди пожежі та ін.); зміни обстановки на місці злочину (поява або зникнення предметів, зміна їх місця розташування); зміна вигляду або стану предмета (зламаний замок). На сучасному етапі розвитку криміналістики як сліди розглядаються: звукові сліди, запахові сліди, сліди-мікрочастинки, сліди-речовини, сліди генетичного коду людини.

Традиційно трасологія вивчає сліди тільки у вузькому розумінні, а саме — матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому (сліди-відображення). Сліди-відображення виникають унаслідок взаємодії двох об'єктів і достатньо поширені: це сліди рук людини, ніг, взуття, зубів, транспортних засобів, знарядь та інструментів тощо. Сліди-відображення є основним предметом вивчення у трасології [4, с. 60].

Щодо визначення поняття слід, в криміналістиці існують суперечливі моменти. І. М. Якимов називав слідом відбиток предмета на будь-чому, що дозволяє судити про його форму або призначення. С. М. Потапов вважав, що слід - це відображення на матеріальних предметах ознак явищ, причиново пов'язаних із розслідуваною подією. У сучасній науковій літературі слід - будь-яке матеріальне відображення ознак речей і процесу слідоутворення (явищ), що дозволяє судити про ці ознаки и використовувати їх відображення для ідентифікації та діагностики (Н. П. Майлис) [6, с. 78].

Аналіз сучасної літератури в області криміналістичної техніки показує, що незалежно від роду і виду слідоутворюючих об'єктів, якісних особливостей слідоприймаючих поверхонь є щось спільне, що об'єднує всі елементи процесу слідоутворення і в той же час відбиває динаміку процесу, що дозволяє проникнути в суть сліду як об'єкта пізнання, виявити його генезис і, отже, пояснити його, тобто вирішити завдання науки. Цим спільним є механізм слідоутворення. Саме на базі пізнання механізму слідоутворення розвивається практика дослідження слідів, байдуже, чи йде мова про сліди ніг, саней, вогнепальної зброї або відбитках печаток. Має рацію І. І. Прокоров, коли пише, що "знання механізму утворення слідів, їх класифікації дозволяє судити про спосіб вчинення певних дій, результатом яких дані сліди є, і про особливості

об'єктів, що утворили ці сліди" [7, с. 7], тобто є необхідною передумовою отримання доказової інформації. Це в рівній мірі відноситься до трасології, балістики та інших систем засобів і прийомів криміналістичної техніки, так чи інакше мають справу зі слідами-відображеннями.

Визначення слідів має важливе значення, оскільки допомагає встановити окремі обставини кримінального правопорушення, зняття злочину, обставини та події за яких було скоєно правопорушення, отримати відомості про суб'єкта, який його застосовував та отримати в широкому розумінні відомості, які сліди міг на собі залишити злочинець.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна відмітити, що трасологія, будучи центральним ядром криміналістичного дослідження, являє собою систему наукових положень та праць про правила та методи вилучення слідів, визначення відповідних їм технічних засобів і методів виявлення, фіксації, вилучення і дослідження, зберігання матеріально-фіксованих слідів які ідентифікуються з різними ознаками, будь то речові докази, обстановка місця злочину, процесуальні документи, складені на місці злочину тощо, відображення зовнішньої будови, які залишили їх об'єктів в цілях ідентифікації та групофікації останніх, а також вирішення різноманітних діагностичних завдань які постають перед правоохоронними органами, пов'язаних з розкриттям і розслідуванням злочинів в якого швидший час. На сьогоднішній день необхідним є на науковому рівні вдосконалити прийоми дослідження слідів, які залишає злочинець на місці злочину, через те, що суспільні відносини розвиваються доволі швидко і злочинці винаходять нові способи скоєння злочину та шляхи залишитися непоміченими, що ускладнює роботу слідчих на досудовому розслідуванні. До того ж, в процесі дослідження слідів можна дізнатися відомості про злочинця, отримати інформацію про причини злочину та умови його скоєння, час та метод. Впровадження

нових, більш вдосконалених та ефективних методів розкриття, збереження, вивчення слідів, незалежно від того, чи це сліди рук, ніг, транспортних засобів, крові, зняття злочину безумовно дасть змогу правоохоронним органам якісніше та швидше досліджувати сліди та докази, виявлені на місці злочину, фіксувати, вилучати та досліджувати їх експертами.

Варто наголосити увагу на тому, що науковцям та практикам в Україні необхідним є обов'язкове співпрацювання разом для розкриття злочинів якомога швидше та ефективніше, дослідження досвіду із закордонної практики, вивчення наукових джерел та практичних рекомендацій вчених з закордону, варто залучати провідних спеціалістів працівників правоохоронних органів з європейських країн, з Америки та інших держав для обміну досвідом та покращення вітчизняної методики збирання, вилучення, дослідження доказів, а також збереження їх.

Важливим та доречним на сьогоднішній день є також розроблення рекомендаційних порад для експертів-криміналістів, для того щоб їх висновки відповідали європейським стандартам і могли бути використані при розгляді справ в європейських чи інших міжнародних судах і їх якість і відповідність не викликали сумніву.

Покращення методологічних рекомендацій вченими та на законодавчому рівні шляхом закріплення на законодавчому рівні вдосконалених методик збирання, отримання, дослідження та збирання слідів допоможе вже в процесі навчання студентам ознайомитись з даним видом діяльності як правоохоронних органів, так і експертів-криміналістів і після закінчення навчання студенти будуть достатньо обізнані в предметі, завданнях та цілях трасології, із процедурою збирання та дослідження слідів на місці злочину, видами слідів і також їх дослідженням в лабораторіях тощо. А це в свою чергу також підніме рівень розкриття злочинності в Україні.

Використана література :

1. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
2. Кустанович С. Д. Судебно-медична трасологія / С. Д. Кустанович. – М. : Медицина, 1975. – 168 с.
3. Майлис Н. П. Судебная трасологія : учебник [для студентов юрид. вузов] / Н. П. Майлис. – М. : Изд-во «Экзамен», 2003. – 272 с.
4. Криміналістика : підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2008. – 464 с.
5. Криміналістика : курс лекцій / І. І. Когутич. – Київ : Атіка, 2008. – 888 с.
6. Криміналістика : підручник / [Берназ В. Д. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х. : ХНУВС, 2011. - 665 с.

7. Прокооров И. И. Общее положение трасологии / И. И. Прокооров// Криминалистическая экспертиза, 1968. – Вып. 6. – С.7.8. Бойко О.Д. Історія України: навч. посіб. 3-тє вид., вип., доп. / О.Д. Бойко. – К. : Академвидав, 2007.- 688 с.
9. Ковальчук В. М. Історія економіки та економічної думки: навч. посібн. / В. М. Ковальчук, М. В. Лазарович, М. І. Сарай. – К. :Вид-во «Знання», 2008. – 647.
10. С. Голубка / З історії фінансів української держави від Київської Русі до Гетьманщини / С. Голубка // Незалежний аудитор. – 2014. - №2. – с. 110-117.
11. Полозенко Д. В. Фінансова система України і бюджетний процес : сутність та шляхи їх удосконалення //Фінанси України. – 2006. – №11. – С. 18-25.